

Kruispuntdenken

Definitie

Kruispuntdenken, ook wel intersectioneel denken genoemd, is een theoretisch denkkader dat ons moet toelaten om de 'diverse' wereld waarin we leven beter tegemoet te treden. Kruispuntdenken weigert genoeg te nemen met een éézijdig verklaringsmodel, maar wil in tegendeel de volledige complexiteit omarmen van de invloed van plaats, nationaliteit, gender, etniciteit, seksuele voorkeur en religie en de wijze waarop deze elkaar construeren. Het is namelijk een combinatie van deze verschillende invalshoeken waardoor we een maatschappelijke positie toegewezen krijgen en die bepalend zijn voor onze identiteit. De theorie van het kruispuntdenken verwijst naar de kruisingen (intersecties) van die verschillende maatschappelijke invalshoeken. Deze zijn steeds gelijktijdig en in wisselwerking met elkaar actief. De bedoeling is om tegenstellingen te overstijgen en een machtsanalyse te maken.

Ontstaan : " Ben ik dan geen vrouw?"

Internationaal is het kruispuntdenken of de intersectionele theorie bekend sedert de Afro-Amerikaanse juriste Kimberlé Crenshaw het begrip 'intersectionaliteit' introduceerde en het uitwerkte voor de WCAR in het kader van mensenrechten.¹ Maar het idee ontstond reeds in 1851, 140 jaar eerder. Sojourner Truth², een in 1797 in slavernij geboren vrouw, was eigendom van een Nederlandse slavemeester. In 1827 werd ze vrijgemaakt. Na een spirituele ervaring reisde ze rond als een soort 'predikante'. Daarnaast was ze actief in de feministische en antislavernij bewegingen. In 1851 houdt zij tijdens een vrouwenrechtenbijeenkomst in Ohio, VS haar beroemd geworden speech "Ain't I a woman?". Ze geeft kritiek op wat daar gezegd wordt over vrouwenrechten. Zij, als zwarte vrouw, ervaart geen van deze rechten en stelt dan ook de retorische vraag : " Ben ik dan geen vrouw?". Op deze manier maakt ze duidelijk dat de aanwezige witte Amerikaanse vrouwen strijden voor vrouwenrechten, maar dat de problematiek van zwarte vrouwen niet alleen bepaald wordt door een gebrek aan vrouwenrechten maar ook door een onderdrukkend systeem op basis van 'ras'. In Nederland zijn vanaf de jaren zeventig zwarte, migranten- en vluchtelingenvrouwen (de zogenaamde zmv-vrouwen) actief in het verbinden van feminisme en multiculturaliteit. Zij hebben een grote rol gespeeld in het nieuwe

¹ Tijdens de WCAR (World Conference against Racism) drong zij er bij de Verenigde Naties op aan om racisme en vrouwendiscriminatie niet langer gescheiden te behandelen. Zo kwam de complexe werking van gender en etniciteit op de internationale agenda .

² Zie de site van Steunpunt Allochtone meisjes en vrouwen die de Sojourner Truth-prijs uitreiken.

denken over gender en etniciteit. Een resultaat daarvan is het zogenaamde 'kruispuntdenken', dat een 'caleidoscopische visie' op de samenleving biedt.³

Hoe kruispuntdenken ?

Vanuit het kruispuntdenken is het logisch om steeds '*De andere vraag*' te stellen. Deze methode, voorgesteld door Mari Matsuda⁴, wordt algemeen aanvaard door theoretici van het kruispuntdenken. Men tracht dan een aantal 'andere' vragen te formuleren waarbij men er van uitgaat dat in de meeste gevallen al helderheid is over één uitsluitingsmechanisme. Wanneer ik iets zie dat racistisch lijkt, vraag ik: wat zijn de belangen van het patriarchaat hierin? Zie ik iets dat seksistisch lijkt, dan vraag ik: wat is hier religieus aan? Zie ik iets dat homovijandig lijkt, dan vraag ik: wat zijn de klassenbelangen hierin?" Het actuele debat kan met deze vragen in het achterhoofd heel anders bekeken worden.

Werking van kruispuntdenken/intersectionaliteit op 3 niveaus

Intersectionaliteit werkt op drie verschillende niveaus, aangezien de verschillende maatschappelijke invalshoeken (gender, plaats, etniciteit, nationaliteit, klasse, seksuele voorkeur) ook op drie niveaus betekenis krijgen. Deze zijn:

- Het individuele niveau - bijvoorbeeld in de identiteitsontwikkeling van individuen. Jonge kinderen weten al redelijk vroeg dat ze een jongetje of een meisje zijn, zwart of wit.
- Het structurele niveau - bijvoorbeeld hoe in- en uitsluiting tot uitdrukking komt in het beleid van instituties en organisaties.
- Het symbolische niveau - bijvoorbeeld in beeldvorming.

Overigens staan deze niveaus niet los van elkaar maar beïnvloeden ze elkaar.

Wat is het belang en het nut van deze theorie voor vrouwenverenigingen?

Het kruispuntdenken is geen wonderoplossing voor alle vragen die zich stellen rond interculturaliteit, multicultuur, vrouwenrechten en de vrouwenbeweging. Het kan wel een hulpmiddel bieden om de maatschappij en het individu in al zijn complexiteit beter te begrijpen en zo tot vooruitgang te komen. Het kan ons leren te denken op een manier waarop gender niet langer los kan gezien worden van andere assen van betekenisgeving. Juist het feit dat maatschappelijke verschillen met elkaar samenhangen wordt intersectionaliteit genoemd.

³ Botman. M., Jouwe. N., Wekker G., *Caleidoscopische visies. De zwarte, migranten- en vluchtelingenvrouwenbeweging in Nederland*, KIT, Amsterdam, 2001.

⁴ Zij was de eerste vrouwelijke Aziatisch-Amerikaanse rechten professor die een vaste aanstelling aan een universiteit heeft gekregen in de VS.

Niet alleen op individueel niveau spelen maatschappelijke verschillen, maar ook in beleid in het algemeen. Soms is beleid immers specifiek gericht op het bestrijden van achterstelling of discriminatie van groepen burgers, soms spreekt het in algemene zin burgers van verschillende groepen aan. Om aan te sluiten bij de diversiteit in de samenleving, zou intersectioneel denken een rol kunnen spelen in beleid. De verschillende ordeningsprincipes werken structurerend in de samenleving. Waar we attent op moeten zijn is dat deze 'kruispunten' niet voor iedereen hetzelfde zijn, zo stellen Gloria Wekker en Helma Lutz in *Een hoogvlakte met koude winden : de geschiedenis van het gender- en etniciteitsdenken in Nederland*⁵:

"Sommige combinaties zijn machtiger dan andere, een mannelijke positie hebben, het bezitten en bezetten van een witte etnische positie, het behoren tot de midden- of hoger klasse, heteroseksueel zijn en als vanzelfsprekend tot de Nederlandse natie behoren zijn ingrediënten die ons ertoe kunnen verleiden om onze posities als 'normaal' en natuurlijk te zien, ontdaan van en buiten machtsrelaties tot stand komend. "

Vrouwenraad en kruispuntdenken

De verschillende ordeningsprincipes zorgen er voor dat we hoger of lager in aanzien staan, minder of meer succesvol zijn in het leven, makkelijk of moeilijker toegang krijgen tot relaties, werk, gezondheidszorg, macht en politiek. Het betekent ook dat er tussen vrouwengroepen en bewegingen verschillen zijn. Sommige zijn dominant, terwijl andere eerder een underdogrol vervullen. Zo kunnen we ons de vraag stellen naar onze eigen positie als Vrouwenraad t.o.v. andere groepen vrouwen.

Op woensdag 8 december 2004 organiseerde de Vrouwenraad, i.s.m. Gelijke Kansen Vlaanderen, een workshop Kruispuntdenken in het Gelijke Kansenhuis te Brussel. Het was de eerste keer dat dit gebeurde in Vlaanderen. De workshop werd gegeven door E-Quality⁶, een Kenniscentrum voor emancipatie in de multiculturele samenleving uit Den Haag, Nederland. Voor een verslag van deze dag : [klik hier](#).

Links

- [Lezing en debat 'Kruispuntdenken' met Gloria Wekker, 8 maart 2005](#)
- [Verslag van de conferentie "Intersectionaliteit : Van theorie naar praktijk", 15 november 2002](#)
- Audre Lorde (1934-1992) was een Afrikaans-Amerikaanse schrijfster-dichteres en een lesbisch-feministische en anti-racistische activiste die sprak en schreef

⁵ Botman. M., Jouwe. N., Wekker G., *Caleidoscopische visies. De zwarte, migranten- en vluchtelingenvrouwenbeweging in Nederland*, KIT, Amsterdam, 2001.

⁶ www.e-quality.nl

over de verwevenheid van verschillende vormen van onderdrukking en machtsongelijkheid. Als we praten over het kruispuntdenken, zijn haar geschriften en gedachtengoed zeer exemplarisch. Enkele links :

- <http://maximum.lambda.net/lorde.html>
- <http://www.english.emory.edu/Bahri/Ryan.HTML>
- http://www.uic.edu/depts/quic/history/audre_lorde.html
- Lorde, Audre, *Sister Outsider*, essays and speeches by Audre Lorde, The Crossing Press Feminist Series, 1984.
- [Link](#) met de literatuurlijst van E-Quality i.v.m. Intersectionaliteit en beleid